

УДК 342.718

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.38>

ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ І СВІТІ

Черепенко С.А.,
студентка ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5102-5651>
e-mail: sofiacerepenko15@gmail.com

Костенко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6974-023X>
e-mail: kostenko111@gmail.com

Черепенко С.А., Костенко І.В. Подвійне громадянство в Україні і світі.

Дана робота присвячена темі подвійного (множинного) громадянства та його особливостям. У своїй статті автор досліджує аспекти, які можуть виникнути при аналізі множинного громадянства, наприклад, в питанні національної безпеки, оподаткування, юридичних колізій, а також переваг і складнощів, співвідношення прав і обов'язків. Подвійне громадянство пропонує значні та різноманітні переваги, зокрема розширення можливостей у сферах працевлаштування, освіти, бізнесу та подорожей. Громадяни мають змогу користуватися соціальними та економічними перевагами обох країн, що також сприяє зміцненню міжнародних зв'язків через культурні обміни та дипломатичну співпрацю, збільшуючи розуміння та повагу між народами.

Однак, незважаючи на численні переваги, існують і значні недоліки та ризики, пов'язані з подвійним громадянством. Основні з них – це питання національної безпеки та ідентичності, складнощі, що виникають у сферах оподаткування, проходження військової служби, а також можливі юридичні колізії, коли одна й та сама особа підпадає під законодавство двох різних держав.

У статті обмірковуються можливі зміни в законодавстві України щодо введення подвійного (множинного) громадянства, і перспективи його можливого розвитку. Автор зазначає, що перш ніж приймати окреме рішення стосовно подвійного громадянства, необхідно ретельно дослідити всі його аспекти. Розглянути як позитивні, так і негативні сторони, враховуючи особисті обставини.

Крім того автор даної статті приводить аргументи як за, так і проти подвійного громадянства, а також описує можливі ризики та виклики, пов'язані з ним.

У висновку зазначається, що подвійне громадянство - це складна правова концепція, що може мати як позитивні, так і негативні аспекти для осіб, які його мають. Стаття акцентує на тому, що питання подвійного громадянства має бути ретельно вивчене на державному рівні з участю всіх зацікавлених сторін — політиків, експертів у галузі права, економіки, соціології та звичайних громадян. Тільки збалансований підхід дозволить досягти максимальної вигоди від подвійного громадянства, уникнути потенційних ризиків і забезпечити стабільність та безпеку держави.

Ключові слова: Подвійне громадянство, множинне громадянство, ідентичність, громадянство, другий паспорт, національна безпека.

Cherepenko S.A., Kostenko I.V. Dual citizenship in Ukraine and the world.

This work is devoted to the topic of dual (multiple) citizenship and its features. The author examines aspects that may arise with multiple citizenship in matters of national security, taxes on legal conflicts, as well as advantages and complexities, the relationship between rights and obligations. Dual citizenship offers significant and diverse benefits, including empowerment in employment, education,

business and travel. Citizens are able to enjoy the social and economic benefits of both countries, which also contributes to the strengthening of international ties through cultural exchanges and diplomatic cooperation, increasing understanding and respect between peoples.

However, despite numerous advantages, there are also significant disadvantages and risks associated with dual citizenship. The main ones – are issues of national security and identity, difficulties arising in the areas of taxation, military service, as well as possible legal conflicts when the same person falls under the legislation of two different states.

The article considers possible changes in the legislation of Ukraine regarding the introduction of dual (multiple) citizenship, and the prospects for its possible development. The author notes that before making a separate decision regarding dual citizenship, it is necessary to carefully investigate all its aspects. Consider both positive and negative sides, taking into account personal circumstances.

In addition, the author of this article presents arguments both for and against dual citizenship, and also describes the possible risks and challenges associated with it.

The conclusion states that dual citizenship is a complex legal concept that can have both positive and negative aspects for individuals who have it. The article emphasizes that the issue of dual citizenship should be carefully studied at the state level with the participation of all interested parties — politicians, experts in the field of law, economics, sociology and ordinary citizens. Only a balanced approach will allow to achieve the maximum benefit from dual citizenship, avoid potential risks and ensure the stability and security of the state.

Key words: Dual citizenship, multiple citizenship, identity, citizenship, second passport, national security.

Постановка проблеми. Питання подвійного громадянства завжди було і є актуальним у світі, Світові війни, збройні конфлікти, переслідування за ознаками національності і релігії, економічні інтереси і потреби, пошук найбільш комфортного місця проживання спонукає людей покидати країну громадянства. Сьогодні повномасштабна війна в Україні, напруга можливого переростання війни за межі України змусила мільйони людей виїхати з нашої країни, а жителів прикордонних з Росією держав виїжджати подалі в Європу. Перед кожним жителем і громадянином України, який виїхав, встає питання або намагатися налаштувати своє життя за кордоном України, і для цього вийти з Українського громадянства і набути громадянство країни перебування, або залишити своє і намагатися отримати друге.

Метою цієї статті є визначення поняття подвійного громадянства, за законодавством інших країн, та проектами закону про подвійне (множинне) громадянство України. Задля реалізації мети в роботі поставлені **завдання:** 1. Визначити переваги та недоліки подвійного громадянства, проаналізувати потенційні ризики і проблеми пов'язані з ним. 2. Обміркувати можливі зміни в законодавстві України щодо множинного громадянства, визначивши можливі перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основну тему розглянемо, починаючи з визначення та способів набуття громадянства. Для цього ми відсилаємо до важливих документів, зокрема, до Європейської конвенції «Про громадянство», яка була підписана у 1997 році та набула чинності у 2000 році. Україна приєдналася до цієї конвенції 21 грудня 2006 року, а вона вступила в силу 1 квітня 2007 року. За даним документом, громадянство визначається як правовий зв'язок між особою та державою, ігноруючи етнічне походження особи. Громадянство описує особливі відносини між індивідом та державою, що включають визнання обопільних прав та обов'язків. Громадянин має права, такі як участь у виборах та державній службі, відповідні обов'язки, включно з дотриманням законів, сплатою податків та виконанням військового обов'язку, а також несе відповідальність за їх невиконання. Держава має забезпечувати права своїх громадян, а громадяни відповідальні перед державою. Ці права та обов'язки є взаємними. Закон гарантує право кожній особі на громадянство і захищає від його довільної зміни або втрати.

Подвійне (множинне) громадянство – це статус громадянства, при якому особа визначається громадянином (громадянкою) двох або більше країн за законами цих країн [3, с. 73]. Це може статися через різні обставини, включаючи: отримання дитиною громадянства України та іншої країни одразу після народження; набуття дитиною, яка вже є громадянином України, громадянства опікунів з іншої країни після усиновлення; автоматичне отримання іноземного громадянства українським громадянином після досягнення повноліття відповідно до законодавства про громадянство цієї іноземної країни, за умови, що український громадянин не має документа, який би підтверджував наявність у нього іноземного громадянства [1].

Станом на 2024 рік, українське законодавство не визнає подвійного громадянства. Згідно зі статтею 4 Конституції України «громадянином України може бути лише особа, яка не має громадянства іншої держави» [2]. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про громадянство», у випадку, коли громадянин України отримує громадянство іншої країни, у юридичних відносинах з Україною він розглядається виключно як громадянин України [1]. Так само стосується й іноземців, які отримали українське громадянство: в українських правових рамках вони визнаються тільки як громадяни України. Це підтверджується відсутністю міжнародних договорів про обмін інформацією щодо подвійного громадянства між Україною та іншими державами, включаючи країни ЄС та США, що змушує Україну визнавати таких осіб лише як своїх громадян.

Таким чином, якщо громадянин України набув громадянство іншої держави, то не позбавляється при цьому українського громадянства і в правових відносинах з Україною надалі визнається лише як громадянин України.

22 січня 2024 року президент України подав до Верховної Ради законопроект, який дозволяє множинне (тобто подвійне) громадянство в Україні. Подібний законопроект вже зареєстровано, наприкінці 2021 року. Оскільки почалася війна проект було відкладено. Чому питання подвійного чи множинного громадянства стало знову важливим зараз, у час повномасштабної війни? Згідно з новим законопроектом, етнічні українці, які внаслідок різних еміграційних хвиль були змушені емігрувати та оселились у країнах Європи, США, Канаді, Азії чи Латинській Америці, можуть отримати громадянство України.

Більш того, воїни – іноземці, у тому числі з країни агресора, які боронять незалежність нашої країни і проявили себе справжніми патріотами України, також зможуть отримати громадянство України.

Окрім України, подвійне громадянство не допускають ще в понад 60 країнах світу таких як Індія, Іран, Афганістан, Китай, Японія, Німеччина, Нідерланди та ін.

Але Німеччина дозволяє одержати своє громадянство і залишити «рідне» лише громадянам країн Європейського Союзу і Швейцарії. А такі країни, як Угорщина та Кіпр надають своє громадянство в обмін на капітальні вкладання. Якщо хочеш громадянство Великої Британії, то потрібно відмовся від попереднього [4].

Деякі країни видають його лише на підставі того, що ваші предки були громадянами цих країн. Це: Хорватія, Болгарія, Нідерланди, Камбоджа, Південна Корея, Гонконг, Тайвань, Ліхтенштейн [5].

Китай переважно надає друге громадянство дітям, народженим на території іншої країни, якщо батьки не отримали громадянство тієї держави [5].

В **Ізраїлі** є положення про те, що будь-який єврей може отримати громадянство, незалежно від місця його проживання [6].

Маючи громадянство США ти зобов'язаний сплачувати податки обом цим країнам, і відповідно дотримуватися законів. Китай та Індія можуть автоматично позбавити вас свого громадянства, якщо ви станете громадянином Сполучених Штатів Америки [5].

В Австрії дуже жорсткі правила щодо отримання громадянства, для цього потрібно відмовитися від будь-якого іншого громадянства та безперервно проживати в країні протягом 10 років [5].

Згідно з **іранським законодавством** людина, народжена в будь-якій точці світу від батька з іранським паспортом, автоматично стає громадянином Ірану [6].

Країн, в яких дозволено множинне громадянство, 130. Це: Кіпр, Швейцарія, Данія, Чехія, Португалія, Ірландія, Польща, Мальта, Італія, Греція, Тайвань, Таїланд, Гонконг, США, Канада та інші.

Отож, перейдемо до **переваг** та **недоліків** подвійного громадянства, розглянувши які можливості воно надає?

Подвійне громадянство надає можливість подорожувати без віз та зборів, зберігати свою культурну ідентичність, надавати фінансову підтримку близьким людям, вільно працювати та вести бізнес у обох країнах, не сплачувати міжнародний збір для навчання, володіти власністю в будь-якій країні свого громадянства, можливість голосувати на федеральних і місцевих виборах та брати участь у громадському та політичному житті обох країн, до яких вони належать, має можливість скористатися двома системами охорони здоров'я, можливість позичити гроші в одній країні за вигідною ставкою, а повернути їх в іншій державі.[7]

Але є і недоліки подвійного громадянства. Це в першу чергу юридичні складнощі (законодавство країн може суперечити одне одному) особливо у сферах оподаткування, військової служби та імміграції.

Більшість країн, які легалізували подвійне громадянство, не встановлюють обов'язкової військової служби для своїх громадян. Однак багато з них вводять обов'язкову державну службу після досягнення повноліття громадянами. Деякі країни можуть встановлювати обмеження на участь у політичному житті для осіб з подвійним громадянством [7].

За відсутності угоди про уникнення подвійного оподаткування особи з подвійним громадянством повинні сплачувати податки в обох юрисдикціях.

Подвійне громадянство можна втратити в результаті законодавчих змін, змін у зовнішній політиці історичної або нової батьківщини, спровокованих, наприклад, військовим конфліктом.

За неофіційною статистикою від 5% до 10% українців вже мають паспорт іншої держави, а близько 5 млн. перебувають на заробітках за кордоном, які у перспективі можуть отримати там громадянство. Під час повномасштабної війни станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн. 177 тис. українців, частина яких також буде претендувати на громадянство країн їх тимчасового перебування.

Проблема полягає в тому, що при дозволі на подвійне громадянство, лише невелика кількість українців матиме паспорти США, Великобританії чи Німеччини. Водночас значно більше українців матимуть російські паспорти. Наявність російських паспортів серед громадян України становить ризик для національної безпеки країни. Адже Росія вже неодноразово застосовувала сценарій «захисту власних громадян», що було апробовано вперше у Південній Осетії і Абхазії. Добре відомо, що Росія активно намагається роздавати своє громадянство в Криму, на сході і півдні України, а під час війни на окупованих територіях Харківської, Херсонської та Запорізької областях.

Висновки. Отже, запровадження подвійного громадянства може відкривати перед українцями додаткові можливості щодо працевлаштування, освіти, бізнесу та подорожей. З іншого боку, множинне громадянство може приносити ризики для національної безпеки та збереження ідентичності.

Законодавчі зміни можуть включати в себе розширення переваг для отримання громадянства (спрощення процедури набуття громадянства для етнічних українців; створення програм для залучення інвестицій та кваліфікованих кадрів). А також, зближення з Європейським законодавством, зростання популярності множинного громадянства, зростання кількості міжнародних шлюбів).

З іншого боку, подвійне громадянство може призвести до складнощів у вирішенні правових питань, таких як оподаткування та військовий обов'язок, а також може стати причиною юридичних конфліктів між країнами, а під час війни збільшує небезпеку втрати незалежності держави. Прийняття рішення про подвійне громадянство повинно бути обґрунтованим і здійснюватися з урахуванням конкретних обставин кожної окремої особи, а також усіх можливих наслідків та ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року з наст. змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Софінська Ірина Позбавлення громадянства: дилема чи проблема-феномен? *Право України*. 2023. № 3. С. 72–86.
4. Лаб'як Ірина Множинне громадянство: що це таке, в яких країнах дозволене, переваги та недоліки (27.01.24). URL: <https://tsn.ua/exclusive/mnozhinne-gromadyanstvo-scho-ce-take-v-yakih-krayinah-dozvolene-perevagi-ta-nedoliki-2497594.html>.
5. List of countries that allow dual citizenship (08.04.24). URL: <https://immigrantinvest.com/blog/countries-that-allow-dual-citizenship-en/>.
6. Рішення про подвійне громадянство в Україні? Переваги, загрози та підводні камені (05.10.21). URL: <https://rubryka.com/article/dual-citizenship/>.
7. Pros and Cons of Dual Citizenship (27.03.24). URL: <https://www.globalcitizensolutions.com/pros-and-cons-of-dual-citizenship/>. <https://prihodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/yuridichni-naslidki-podvijnogo-gromadyanstva/>.